

УДК 338.48-53:331.101.262

Лебедев Ігор Васильович

*д. е. н., доцент кафедри туристичного та готельно-ресторанного бізнесу,
Одеський національний економічний університет (Україна)*

РЕКРЕАЦІЯ І ТУРИЗМ ЯК ФАКТОРИ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО ПОТЕНЦІАЛУ

JEL classification: L830; J240

Рекреаційно-туристична сфера є важливим фактором соціально-економічного прогресу, головною метою якого є розвиток людського потенціалу. Людський потенціал – це сукупність природних і набутих фізичних, розумових і моральних здібностей. У процесі суспільно корисної діяльності людський потенціал перетворюється у людський капітал, який є головним фактором соціально-економічного розвитку.

Важливим фактором збільшення людського потенціалу є рекреаційно-туристична сфера, що проявляється через виконання нею низки специфічних функцій: рекреаційної, оздоровчої, пізнавальної, виховної, комунікативної, культурно-просвітницької, естетичної, спортивної та ін. Результативність рекреаційно-туристичної сфери, її стійкість і динамічність вирішальною мірою залежать від низки факторів: соціально-економічної ситуації в країні, стану наявних ресурсів та інфраструктури, прогресу в досягненні сталого розвитку. Останнє полягає в реалізації Цілей Сталого Розвитку (ЦСР), визначених у Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25.09.2015 р. [1], які потім були конкретизовані для окремих країн у вигляді певних завдань. Для України визначено 86 завдань і 183 показники [2], передбачено періодичну звітність та оцінку з їх виконання. За результатами першого етапу виконання завдань ЦСР (2015–2019 роки) Україна посіла 41 місце у світовому рейтингу.

У свою чергу, «туризм, як один з найбільших і найбільш швидкозростаючих секторів економіки у світі, має хороші позиції для сприяння економічному зростанню та розвитку на всіх рівнях та забезпеченню доходу за рахунок створення робочих місць» – відзначається в документі Всесвітньої туристичної організації [2]. Зокрема, розвиток таких видів туризму, як сільський, фольклорний, кінський, гастрономічний, винний та ін. міг би сприяти виконанню ЦСР № 2 «Подолання голоду, розвиток сільського господарства», доповнюючи традиційну сільськогосподарську діяльність, призвести до її більш стійкого розвитку, збільшенню виробництва і реалізації продукції, створенню робочих місць, благоустрою територій.

Особливе значення рекреація і туризм мають для реалізації ЦСР № 3 «Міцне здоров'я і благополуччя» шляхом використання позитивного впливу природних факторів на стан людського організму, що сприятиме зміцненню здоров'я населення, фізичних і психічних сил працівників і тем самим – підвищенню продуктивності праці. Це особливо важливо для України, враховуючи незадовільні показники стану здоров'я населення, насамперед, за такими соціально небезпечними захворюваннями, як COVID-19, туберкульоз, серцево-судинні, психічні, за якими Україна посідає одне з перших місць у Європі. Це сталося внаслідок недостатнього розвитку сфери охорони здоров'я, про що свідчать, наприклад, такі факти: 39,2% сільських домогосподарств не забезпечені послугами швидкої медичної допомоги, майже 69% пацієнтів через нестачу коштів займаються самолікуванням без звернення за медичною допомогою [3, с. 26].

Вирішальне значення для досягнення сталого соціально-економічного і людського розвитку має реалізація ЦСР № 8 «Гідна праця та економічне зростання». За світовим рейтингом 2019 р. з реалізації цієї цілі Україна посіла 111 місце із 156, хоча відбулися деякі позитивні зрушення: ВВП у фактичних цінах за ПКС у дол. США збільшився на 1,4%; рівень безробіття зменшився на 0,9%. Відбулося деяке підвищення добробуту населення, що сприяло зростанню попиту на туристичні послуги, завдяки чому в 2015–2019 роках дохід від надання туристичних послуг збільшився у 4,46 рази, кількість обслугованих туристів зросла у 3 рази. Однак, у 2019 р. кількість виїзних туристів перебільшила кількість в'їзних у 64 рази і внутрішніх – у 11 разів [4]. Це суттєво відрізняється від рекомендації Всесвітньої туристичної організації: кількість виїзних туристів має дорівнювати кількості в'їзних і бути у чотири рази менше кількості внутрішніх. Така

диспропорція туристичних потоків в Україні є наслідком суттєвого майнового розшарування громадян, оскільки зарубіжний туризм дорогий і недоступний для малозабезпечених громадян, а дешевого практично немає.

Ключем до вирішення цієї проблеми може стати розвиток соціального туризму. Соціальний туризм – це подорожі з метою відпочинку, оздоровлення, залучення до природи і культурно-історичної спадщини, що здійснюються громадянами різних соціальних груп (перш за все малозабезпечені і непрацездатні особи – діти, інваліди і пенсіонери), які отримують пільги в системі оподаткування і субсидії за кошти державного і місцевих бюджетів, підприємств і організацій, благодійних фондів тощо.

Розвиток соціального туризму має включати широкий комплекс завдань, а саме:

- посилювати роль туризму в досягненні економічного зростання, соціальної справедливості та єдності, захисту природного довкілля та культури;
- забезпечити виконання ЦСР № 10 «Скорочення нерівності», враховуючи, що відсутність справедливості у розподілі результатів економічного зростання має гірші наслідки для суспільства, ніж економічна рецесія;
- забезпечувати відпочинком та оздоровленням якомога більше членів суспільства, включаючи дітей, молодь, працівників і непрацездатних, інвалідів і пенсіонерів;
- сприяти розвитку внутрішнього туризму, поширенню недорогих його видів (пішохідного, велосипедного, автомобільного, човнового тощо);
- відновляти мережі недорогих закладів лікування та відпочинку (санаторіїв, туристичних баз, дитячих літніх таборів, кемпінгів);
- мінімізувати забруднення і деградацію навколишнього середовища, раціонально використовувати обмежені ресурси.

Україна має достатній потенціал для розвитку рекреаційно-туристичної сфери: гарне географічне положення; транспортні вузли (перетин водних, залізничних та повітряних шляхів); сприятливий клімат та привабливе природне середовище; природні та техногенні рекреаційні ресурси; наявна туристична інфраструктура, значна кількість культурно-історичних пам'яток; самобутня національна культура; земельні та туристичні об'єкти, доступні для інвестування; розвинена телекомунікаційна мережа тощо. Але, на жаль, внаслідок політичної та соціально-економічної нестабільності, посиленої епідемією COVID-19, виникають нові виклики та ризики як при впровадженні ЦУР, так і в розвитку рекреації та туризму. Це вимагає подальших досліджень економічних та соціальних факторів, що впливають на рекреаційно-туристичну сферу з урахуванням особливостей сучасного періоду, та розробки механізмів для впровадження стійкого, соціально орієнтованого, доступного туризму в Україні.

Отже, реалізації вищезазначених завдань можна досягти на основі тристороннього соціального партнерства держави, бізнесу та інститутів громадянського суспільства, заснованого на принципах спільної солідарної соціальної відповідальності.

Література

1. *Перетворення нашого світу : Порядок денний у сфері сталого розвитку до 2030 року* : Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 70/1 від 25.09.2015 р. URL: <http://sdg.org.ua/ua/resources-2/344-2030-2015> (дата звернення: 26.04.2021).
2. *Державна служба статистики України* : сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 26.04.2021).
3. *UNWTO : Tourism in the 2030 Agenda*. URL: <https://www.unwto.org/tourism-in-2030-agenda> (дата звернення: 27.04.2021).
4. *Розраховано автором за даними Державної служби статистики України : Туристична діяльність в Україні у 2019 році*. URL: <http://ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 27.04.2021).